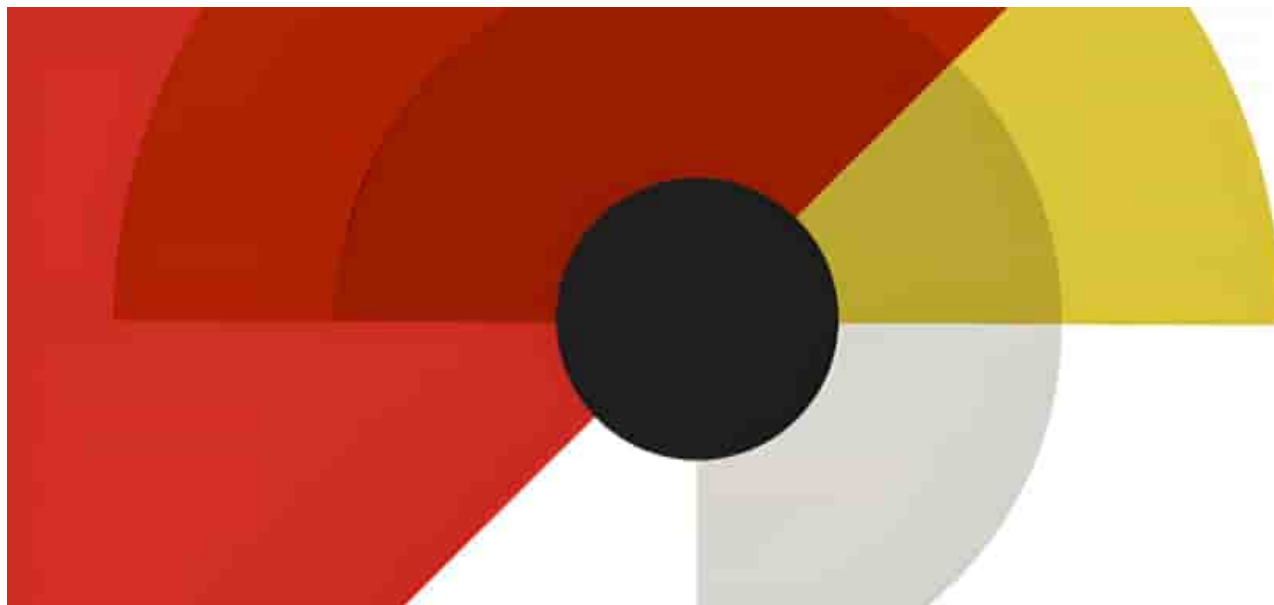

<i>Good Governance.</i>

De Officiis – Over plichten

Klassieke lessen voor bestuurders en toezichthouders

Door: Bert Koopman

08-05-2023

Governance

In tijden van crises wordt veel gevraagd van bestuurders, toezichthouders, grootgevers, impactmakers en fondsenwervers. Richtsnoer en inspiratiedocument is de onlangs geactualiseerde Corporate Governance Code. Belangrijke thema's zijn langetermijn waardecreatie en inclusie. Ook zijn er de klassieke lessen van Cicero.

Wie verantwoordelijkheid draagt en beslissingen neemt, kan drie dingen overwegen. Is de beslissing fatsoenlijk? Is deze nuttig en draagt ze bij aan het welzijn van betrokkenen? En tot slot: zijn nut en fatsoen strijdig met elkaar?

Deze thematiek staat centraal in *De officiis (Over plichten)*, een handboek van M. Tullius Cicero (106 v. Chr. – 43 v. Chr.), die leefde in de tijd van veldheer en staatsman C. Julius Caesar. De Romeinse advocaat en politicus Cicero verkent de verantwoordelijkheden die een ieder heeft om zich – zonder persoonlijk gewin – in te zetten voor de samenleving. Classicus Paul Silverentand tekende voor de eerste vertaling in modern Nederlands, getiteld *Fatsoen*.

Dienend leiderschap

Het centrale onderwerp Cicero's zwanenzang vormt de vraag wat onze verantwoordelijkheden precies zijn en hoe je die in bepaalde situaties dient in te vullen, zo schrijft de vertaler in zijn heldere toelichting. Met als centraal uitgangspunt dat ieder individu onderdeel is van de samenleving en dat alles wat je doet ten dienste moet staan van die samenleving, rekening houdend met de specifieke omstandigheden.

Voor Cicero was het afwegen van belangen een tweede natuur. Bij hem lezen we dat het goede op den duur ook het nuttigste blijkt – een belangrijke les uit *De Officiis*. Wat dit boek bijzonder maakt is de tegenstelling tussen deugd en opportunisme. Want opportunisme doet mensen soms afwijken van het pad van het juiste gedrag. Voer voor boardroomleden. Zij worstelen dagelijks met belangenafwegingen tussen aandeelhouders en managers, tussen de organisatie en haar omgeving. En met de toepassing van wetgeving en gedragscodes.

Betekenisvol

Met zijn redenaarskunst was Cicero een begenadigd spreker bij rechtbankprocessen op het Romeinse forum. En als politicus was hij betrokken bij de gebeurtenissen van zijn tijd. Over de diepte van zijn geest en de grootte van zijn persoon wordt verschillend gedacht. Zijn geschriften mogen een gekleurd beeld geven van Romeinse gedragingen ten tijde van de Republiek en zijn definities en bewijsvoering zijn in onze ogen niet altijd even scherp. Toch blijft zijn boek – gestoeld op basisprincipes als kennis, gemeenschapszin en zelfbeheersing – vandaag betekenisvol.

De Officiis was in eerste instantie bedoeld voor Cicero's zoon Marcus, die studeerde in Athene. Hij wilde zijn zoon duidelijk maken hoe deze zich diende te gedragen in de gegoede kringen in Rome als hij daar eenmaal een voorbeeldfunctie vervulde. Wat waren in dat geval Marcus' verantwoordelijkheden en hoe diende hij deze in te vullen? Denk aan klassieke deugden als gematigdheid, rechtvaardigheid en wijsheid. Dit antieke deugdenmodel lijkt in onze tijd bij sommige economen en andere wetenschappers een renaissance te beleven.

Dramatisch

De ontstaansgeschiedenis van *De Officiis* is nogal dramatisch. Cicero schreef het handboek in enige haast tijdens de laatste weken van zijn leven. Hij was op de vlucht voor aanhangers van M. Antonius, zijn politieke opponent tegen wie hij zijn heftige redevoeringen richtte. Zijn voordrachtstechniek werd hem noodlottig. Hij werd onthoofd, zijn handen werden afgehakt en tentoongesteld. Cicero's gebaren hadden immers ook deel uitgemaakt van zijn retorische finesses. Ze stonden na zijn dood symbool voor de macht en de onmacht van het woord.

De Officiis is niet onopgemerkt gebleven. Kerkvaders als Ambrosius en Augustinus wilden dat leerlingen *De Officiis* uit het hoofd leerden. Erasmus was van mening dat je de deur niet uit kon zonder een exemplaar op zak van *Over plichten*. Hugo de Groot nam het boek als uitgangspunt voor zijn *Over het recht van oorlog en vrede*. En Voltaire meende dat niemand ooit nog een wijzer boek kon schrijven. Ook een beroemde uitspraak van Cicero leeft voort: 'nooit mag de geschiedenis het onware durven noch het ware niet durven zeggen'. Voer voor bestuurders, toezichthouders en andere professionals.

(Lees verder op pagina 3)

Cicero, *Fatsoen (De Officiis)*, vertaald en toegelicht door Paul Silverentand (Amsterdam 2019).

DDB-magazine 17:

Lees het hele artikel in het DDB magazine dat eind mei verschijnt. Daarin ook een spraakmakend interview met Melissa Berman en Alejandro Álvarez van de Rockefeller Advisory Board. En een vraaggesprek met de Groningse hoogleraar Nancy Kamp-Roelands over duurzaamheidsambities in de praktijk. Kamp-Roelands geldt als een internationale autoriteit in haar vakgebied. Eerder was zij boardmember van het project Accounting voor Sustainability van de Prince of Wales (thans Koning Charles III). Ook een prikkelend betoog van fiscaal advicaat Ineke Koele over de slinkende speelruimte voor maatschappelijke organisaties en een interview met Franck Erkens, voorzitter van de stichting Intern Toezicht Goede Doelen.